

*Acta des particulieren Noorthollandschen synodi,
gehouden binnen Edam den XIV Junij anno 1604.*

1 ³).

Credentien gelesen zijnde, sijn bevonden tot desen synodum als wettelijke lidmaten, afgesonden van de respective classen, te behooren dese navolgende:

---

1) »22" moet zijn »21" gelijk ook C heeft. 23 wordt dan 22. 2) »Jōannes — praeses" E heeft »Pieter Albertsz, assessor, wt name van den praeses." Evenzoo C, maar daar heeft de scriba eerst geteekend en daarna de assessor. 3) Dit art. volgt in C en E eerst na art. 3. De volgorde is daar dus 2, 3, 1. Verder verschilt in C de articuleering aanmerkelijk van die in D en E.

van Edam:

WILHELMUS PUPPIUS, } dienaer des h. { Edam.
 EWOUT WILLEMSZ, } evangeli tot { Oosthuysen ende Warder.
 FRANS DIRCXZ PONTGROOT, } ouderling tot { Edam.
 FRANS WILLEMSZ, } } Monickendam.

van Almaer:

VINCENTIUS MEUSEVOET, } dienaer des god- { Schagen.
 WILLEM WILLEMSZ, } lijken woorts tot { Broeck ende Suijschaerwoud.
 MARCUS JANSZ, } ouderling tot { Warmenhuijsen.
 CORNELIS PIETERSZ, } } Schagen.

van Haerlem:

WILLEM DE HAES, } dienaer des godlijcken woords tot { Haerlem.
 BERNARDUS SPANAËUS, } } Gisp.
 GUILIAME DE KEIJ, } ouderling tot { Haerlem.
 CLAES HENRIJCSZ, } } Sparendam.

van Amsterdam:

JOHANNES HALSBERGIUS, } dienaer des godlijcken woords tot { Amsterdam.
 GEORGIUS FULINGIUS ¹⁾, } } Naerden.
 PHILIPPUS CORNELII, } ouderling tot { Amsterdam.
 WILLEM LAMBERTSZ, } } Naerden.

van Hoorn:

JOHANNES WILZOET, } dienaer des godlij- { Hoorn
 JAN ARIAENSZ, } cken woords tot { (Hauwert ende Nublicxwoud ²⁾.
 EDSE ³⁾ HERMANZ, } ouderling tot { Hoorn.
 SIMON ADRIAENSZ, } } Oostwoude.

van Enchuijsen:

PETRUS CORNELII, } bedienaer des woorts Gods tot { Enchuijsen.
 JOHANNES WALLESIUS, } } Bovencaspel.
 ERIC JACOBSZ, } ouderling tot { Enchuijsen.
 JAN CORNELISZ, } } Grootebrouck.

2.

Achterevolgende de resolutie van de voorgaende synodo is dese vergaderinge aengevangen in den name des Heeren van D. WILHELMO PUPPIO, dienaer des h. evangeli tot Edam, met een predicatie, uijt Johan 7 vers 18 genomen, besluytende dieselfde met een gebedt, dienstigh ter electie dergeener, die dese vergaderinge sullen bestieren.

---

¹⁾ »Fulingius" C heeft »Frelingius" E »Frilingius". ²⁾ »ende Nubbicxwoud" ontr. in C en E. ³⁾ »Edse" C heeft »Eizo".

3.

Verkiezinge praesidis et scribae. — Sijn terstont mette meeste stemmen des broederen vercoren WILLEM DE HAESE tot een praesidem, WILHELMUS PUPPIUS tot eenen assessorem, JOHANNES WALLESIUS tot eenen scribam.

4.

Credencien. — Is het gebedt tot den aenvang des sijnodi gedaen by den praesidem, ende de credentien voorgelesen ende geexamineert zijnde, isser niet op geweest te seggen. Ende is wijders geordineert, dat men smorgens precijs te 7 uren tot elven. ende namiddaegs ten 2 uren tot 5 uren soude besoigneren, ordinerende eenen schellinck tot boete te betalen bij diegene, die naer het gedaene gebedt soude compareren.

5.

Gecommitteerde heeren. — Sijn met credentien verschenen de erentfesten, wijsen, hooggeleerden heeren meesters ROMBOUT HOOGERBEETS ende NICOLAUS CROMHOUT, raden ordinaris in den Hoogen Raedt ende Hove van Hollandt respective, uijt ¹⁾ den name ende van weggen de E. Mogende heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt op dese vergaderinge te verschijnen, acht te nemen op alle saecken ende wel toe te sien, dat in dese vergaderinge geen politijcke saecken ter handen genomen werden, ofte die de generale kereke zijn concernerende.

6.

Gedeputeerden der provincien. — Insgelijcx zijn verschenen met behoorlijke credentien D. ELLARDUS MOENIUS, kerkendienaar tot Harderwijk, van wegen ende uyt den name der kercken van Gelderlandt. Item D. LIBERTUS FRAXINUS ende FESTUS HOMMIUS, kerkendienaren in den Hage ende tot Leijden respective, uijt den name ende van wegen der kercken van Suijd hollandt, omme volgens die aengevangene correspondentie der kercken dese vergaderinge bij te wonen ende dieselfde van goeden raet ende advijs mede te dienen.

7.

Deputatie na Almar. — Ten andienen ende ernstelijcken versoecke der gecomitteerden des classis van Almaer is goetgevonden, dewijle men andere saecken bij der handt soude nemen, dat HERMANNUS GERARDI, kerkendienaar tot Enchuijsen, ende PHILIPPUS CORNELII, ouderling tot Amsterdam, met credentie aen den kerckenraedt ²⁾ ende ADOLPHUM VENATO-

¹⁾ »uijt" C en E hebben »om uijt". ²⁾ »kerckenraedt" C heeft »kerckenraed tot Almar".

REM souden trecken ¹⁾ ten eijnde dat, hij ²⁾ hier verschijnende, nae bevindinge van saecken by dese vergaderinge een bequaem middel mochte worden getreft, waerdoor de kercke van Alcaer wederom in ruste gestelt ende die voorgevallen ergernissen wechgenomen mochten werden, hebbende oock credentie aen de E. magistraet derselver stede haer te adresseren, haer E.E. biddende, dat haer E.E. believe eenige gecommiteerden af te senden om te sien ende te aenhooren de proceduren, die tusschen partijen sullen werden gehouden.

8.

Synodus nationael. — De acten des voorgaenden synodi, tot Enchuijsen gehouden, sijn voorgenomen ende, beginnende van den eersten artijckel, alsoo mentie in desen gemaect wort van de besoingen der gedeputeerde des sijnodi int voorderen eens nationalen sijnodi bij de E. Mogende heeren Staten Generael, alsoo men verstaet, dat die E. Mogende heeren Staten van Gelderlandt, Hollandt ende Zeelandt respective al over langen tijdt haer consent daertoe hebben gegeven ende voorleden jare hope gegeven was van andere provincien hetselfde te sullen navolgen ende ter gelegentheijt die consenten over te brengen ten collegie van de E. Mogende heeren Staten Generael, soo ist dat by dese vergaderinge wederom den gedeputeerden des sijnodi wort belastet dese sake ernstelijcken te bevorderen om met den eersten te verstaen die consenten der anderer provincien. Ende in gevalle het soude mogen geschieden, dat het op een provincie soude aencomen, die haer consent hiertoe niet en wilde verleen, soo sal men evenwel aenhouden aen de E. Mogende heeren Staten Generael, vertoonende de nootwendicheyt deser saecken, ten eijnde de E.E. heeren Staten voornoemt daertoe haer consent wilden verleen.

9.

Wederlegginge der Wederdooperscher argumenten. — Hoewel dominus doctor JACOBUS ARMINIUS, professor theologiae binnen Leijden, ter aansprake D. HELMICHII ende ADRIANI VAN DER BORREN sich heeft geexcuseert van de last, hem eertijds opgeleijt van desen synodo, om in druck te laten uijtgaen eenen tractaet tot wederlegginge aller puncten, die ten hedigen dage bij de Wederdooperen hier te lande geleert ende in druck uijtgegeven ³⁾ zijn, ten aensien dat hij in dese zijne professie alle sijnen vlijt aenwendet om tot contentement zijner toehoorderen te wederleggen de valscheijt der Pauselijcker leere, soo is nochtans bij de broederen voor

---

¹⁾ »trecken” C heeft »gesonden werden” E »gesonden werden naer Alcaer”.
²⁾ »hij” C en E hebben »se”. ³⁾ »geleert — uijtgegeven” E heeft »geleert worden ende uitgegaen”.

goet ingesien, dat hij wederom van de gedeputeerden deses synodi sal aengesproocken worden ende gebeden om ter eerster gelegentheit ende bij provisie in druck te laten uijtgaen, tgene hij alreede in dit stuck heeft gedaen ende noch wijder dat ten eijnde te brenghen successivis horis, alsoo het is een saecke, niet min noodich als de voorgaende. Ende in gevalle hij bij sijn voorgaende excuse soude blijven, sullen de E heeren professoren der theologiae aengesproocken ende gebeden werden dit werck bij der handt te nemen, als sijnde een stuc werex, dat hen van ampts wegen is competerende.

10.

Translatie des bijbels. — D. HELMICHUS heeft te kennen gegeven, dat men int werck van de nieuwe translatie des bijbels, D. ARNOLDO CORNELII tot Delft ¹⁾ ende zijn persoon van den sijnodo opgeleijdt, neerstich doende is, sooveel als sij aen tijdt connen hebben van hare noodige ende daegelijcxsche affairen, verhopende, dat bij hen in corten tydt ijets van desen tot een proeve der kercken sal worden vertoont.

11.

Theologycke boecken niet te maken dan met advys. — Dewijle in den nationale sijnodo ²⁾ is geresolveert ³⁾, dat geen dienaer ofte lidmaet sich sal bevorderen ⁴⁾ eenich boeck in materia theologica uijt te geven, tsy van haerselven gemaect ofte, van anderen gemaect, over te setten ende door den druck uijt te geven sonder daervan met den classe ofte synodo sich besproocken te hebben, soo ist dat dese vergaderinge, tselve wederom willende indachtich maecken, daerenboven oock heeft geresolveert, dat sich niemant en sal onderwinden den bybel uijt te geven met eenige verniewinge, veranderinge, verbeteringe, af- ⁵⁾ ofte toevoeginge soo der annotatien als des texts, in wat manieren hetselfde mochte wesen, sonder advijs der algemeijner kercken. Ende so wie hem desen sal onderwinden, sal bij den classe ende bij faute van gehoorsaemheijt ⁶⁾ van de synodo aengesproocken ende gecensureert werden.

12.

Rapport te doen van deputatien. — Alsoo van de besoingen, articulo 4 des voorgaenden sijnodi, tot Enchuijsen gehouden, gementioneert, geen rapport en is gedaen nochte eenige van de gedeputeerden alhier nie-

---

¹⁾ »tot Delft» ontbr. in E. ²⁾ »nationale sijnodo» C en E hebben »nationalen synodis». ³⁾ »geresolveert» C heeft »geaccordeert», E »gecaveert». ⁴⁾ »bevorderen» E heeft »vervougen». ⁵⁾ »af-» ontbr. in C. ⁶⁾ »gehoorsaemheijt» E heeft »ongehoorsaemheijt».

mandt en is verschenen, so ist dat bij de broederen is geresolveert, dat men voortaan in alle particuliere commissien sal bijvoegen de clause van te doen ofte niet te doen rapport tsij aen de gedeputeerden des synodi ofte aen de vergaderinge tsy mondelijk oft schriftelijk, als ¹⁾ bij de vergaderinge sal worden goetgevonden.

13.

Ureck. — De saecke van Ureck blijft alsnoch bevolen de classe van Enchuijsen om te vernemen, oft eijlandt met een dienaar is bestelt of niet, ende dat men sal aenhouden aen de vrouwe om bescheydt ende antwoordt, dat sij eertijden belooft heeft te seijnden om de saecke aldaer versocht te worden in conformité van tgene voorleden jare articulo 12 is besloten.

14.

Correspondencie. — Wat aengaet de continuatie van de correspondentie, mette kercken van Gelderlandt ende Groningen aengevangen, laten de broederen staen in voegen als voorleden jare. Ende also in de vergaderinge vertoont is een brief van de kercke van Overijssel, haer excuserende, dat sij niet worden toegelaten tot dieselve, sullen nietemin de deputati synodi last hebben te bezorgen van de E. Mogende heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt de onkosten omme de gecommiteerden van andere provincien van gelijc te defrojieren ende reciprokelijc te onthaelen, ende dat sij alsdan de kercken van Vrieslandt ende andere provincien wederom sullen noodigen tot die correspondentie, alsoo die metten anderen kercken is aengevangen, sonder dese kercken met meerder onkosten te beswaren.

15.

Vertooch van de abuusen. — De gedeputeerden deses ende des Zuydhollandschen synodi hebben gerapporteert, dat sij over eenige maenden de E. Mogende heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt aengedient hebben bij requeste de clachten deser kercken over het stuck van de gruwlijcke ende onchristelijcke echtscheijdinge der Mennonijten als oock mede de licentie, die int drucken der fameuse libellen al te groot hier te lande is. Seggen becomen te hebben voor apostille, dat haer E.E. daarvan onder de punten van beschrijvinge een artijckel souden stellen om ter vergaderinge van de E.E. heeren Staten voornoemt daarvan een resolutie te nemen. Word daerom den deputatis den last gecontinueert om tselfde wijder te vervolgen.

---

¹⁾ »als" C en E hebben »in manieren als".

Angenomen dienaren. — Aengaende de naemen ende historien der dienaren, die van dit jaer van nieuws in den dienst ofte andersins in de kercken deses sijnodi zijn gecomen, hebben ingebracht de broederen van

Edam :

Dat sij hebben beroepen ende geexamineert ende tot den dienste toegelaten JOHANNEM ARNOLDI ¹⁾, studiosum, tot een kerckendienaer voor de dorpen van Middelijke ende Quadijck, voor sich eerst gebracht ende vertoont hebbende het getuijgenisse D D. regentis ende subregentis des collegii tot Leyden, alwaer hij heeft gestudeert, midsgaders noch een kerckelijke attestatie zijns geloofs ende wandels halven, onderteijckent van D. ²⁾ GOMARO.

Item dat sij hebben aengenomen ABRAHAM ADRIAENSZ ³⁾ tot een dienaer voor de kercken van Sinderdorp ende Schellingwoud, brengende voor hem attestatie van de kereke van Soeterwoude ende des classis van Leijden.

Amsterdam :

Hebben te kennen gegeven, dat bij hen wettelijken beroepen is ende ontfangen tot den dienst in de kercke van Amsterdam den E. welgeleerden ende godsaligen JACOBUS ROLANDI ⁴⁾, voor sich brengende zeer eerlijke attestatie van de kercke tot Franckendael in den Paltz.

Item dat sij in hare classe hebben aengenomen den geleerden NICOLAUM BODEGERUM tot ⁵⁾ den dienst der nieuwer kercke in Loosdrecht met voorgaende attestatie sijner kercke van Suijderwoud ende des classis van Edam.

Insgelijcx is van hen ontfangen eenen PETRUS ARRITIUS ⁶⁾, beroepen zijnde van de kercke tot Naerden, vertoont hebbende van de kercke van Steenwijck ende des classis int landt van Overijssel attestatie.

Hoorn :

Hebben verclaert ende ⁷⁾ totten dienste toegelaten te hebben HENRIJCK TJARCSZ ⁸⁾, gewesen Duijtsch-schoolmeester tot Barsigerhorn, beroepen van ⁹⁾ de kercke van Bennincbrouck, met voorgaende attestatie zijns geloofs ende levens.

Item noch mede eenen WILLEM DIRCSZ, gewezen Fransois-schoolmeester tot Medenblic, voor de kercke van Oppertoos, met voorgaende attestatie zijns geloofs ende levens.

¹⁾ »Arnoldi” C heeft »Arnoldi f., Falckoogium”. ²⁾ »D” C en E hebben »D.D.”
³⁾ »Adriaensz”. Er stond eerst »Pietersz” maar dit is doorgehaald. Evenzoo in E.
⁴⁾ »Rolandi” C heeft »Rulandi”, E »Roelandi”. ⁵⁾ »tot” C en E hebben »geroepen tot”. ⁶⁾ »Arritius” C heeft »Haretius”, E »Aretius”. ⁷⁾ »ende” C en E hebben »geexamineert ende”. ⁸⁾ »Tjarcsz” C heeft »Jansen” E »Jarichsoon”. ⁹⁾ »beroeppen van” C heeft »verkoren van”, E »voor”.

Enckhuijsen :

Geven te kennen, dat bij hen geexamineert ende tot den dienst toegelaten is D. FREDERICK BROECKER, wettelijk beroepen van de kercke van Westwoude ende Binnenwijzen, voor sich brengende goede attestatie van de academie van Leijden ende der kercken van Hoorn.

Item dat sij hebben aengenomen EUSTATIUM ¹⁾ MANGLERIUM, beroepen zijnde van de kercke vant Oostejnde van 't Vlie, met sich brengende goede kerkelijke ende classicale attestatie van Loppersum ende ²⁾ Groeningerlandt.

17.

Assistentie der dienaren in den Omlanden. — Aengaende het versoek des synodi ende der kerckendienaren in de Ommelanden heeft dese vergaderinge wederom hare deputatis in last gegeven haer gereet te houden ten dienste van de kercken aldaer om haer hulpe te wesen bij de E. Mogende heeren Staten Generael, so wanneer sij met hare requeste in den Hage sullen verschijnen ende onse gedeputeerde daertoe versoeken, volgens den last, die in de Suijdhollandsche synodo van desen ooc is gegeven.

18.

Last der gedeputeerde in alle zwaricheden. — Sijn overgesien de advijsen der respective classen deses synodi, genomen over het versoek der E. Mogende heeren Staten, door hare E.E. gecommiteerden op den synodum tot Hoorn ende Enckhuijsen in de synodo gedaen, ende zijn den gedeputeerden by de meeste stemmen belast de voorvallende swaricheden, hier ende daer in de classen ende ³⁾ kercken ontstaende, tijdelijcken voor te comen in sulcker voegen, als in de voorgaende synodo articulo 16 ⁴⁾ besloten is.

19.

Trauwe der gedoopte metten ongedoopten. — Also bij de gedeputeerden beijder sijnoden twee schriften uijtgesonden sijn aen de classen, het eene inhoudende de redenen, waerom men niet en vermach in de kercke te trouwen die ongedoopten, het tweede een formulier, na welc men sich sal reguleren int bedienen des doops aen de volwassen personen, van haer met grooten ernst ende vlijt tsamengesteld ten dienste van eenige personen, die over dit punct van andere gevoelens schijnen te zijne, als daer

---

¹⁾ »Eustatium" C heeft »Eutachium" E »Eustachium". ²⁾ »ende" C en E hebben »in". ³⁾ »ende" C heeft »der". ⁴⁾ »16" C heeft »2.n".

eertijden tot Edam anno 88 part. quaest. 2 ¹⁾ ende elders is besloten, die noch tegenwoordich niet en schijnen voldaan te wesen, voornamelijk omdatter wort bevonden, dat op haere eertijden overgegeven reden niet en schijnt gelet te wesen, so ist dat raedsaem ende goedt gevonden is, dat men geen van bejide dese schriften in druck sal laten uijtgaen, maer dat se van yeder classe sullen overgelesen worden ende wel gewogen worden ende tgene, datter in te vele, te cort, te licht, te swaer ofte andersins in mochte wesen, dat het den gedeputeerden des synodi sal overgesonden worden, ten eijnde sij op deselfde midsgaders op die eertijds overgesonden redenen letten mogen ende ²⁾ in desen ongerust mogen schijnen te sijne, contentement mogen geven.

20.

Requeste der schoolmeesteren. — Dewijl men verstaet, dat in de requeste, uijten naem ende van wegen de schoolmeesteren onder de respective classen van Hoorn ende Edam overgegeven uijt laste des voorgaenden synodi articulo ³⁾ [16] ⁴⁾, niet profitelick en is gedaen, ja oock geen apparentie en is, dat de E.E. heeren Staten souden connen ofte begeeren een generael ordinantie te maecken, is raedsaem gevonden, dat die clagende schoolmeesteren met hare kerckendienaren int particulier haer sullen voegen bij hare respective overheden ofte, ist noodich, bij de E. heeren Raden van Staten te Hoorn met recommendatie des classis, daeronder zij sorteren.

21.

Specificatie der houwelicche graden. — Also de deputati synodi gerapporteert hebben op haer versoeck aen de E.E. Mogende heeren Staten van Hollandt ende Westvrieslandt om in de huwelicche ordinantie wat naerder specificatie uijtgedruet te werden alsulke graden ⁵⁾, consanguiniteijt ende affiniteijt, als men bij schrifture ofte expresse ⁶⁾ vindet ⁷⁾ ofte per consequentiam oordeelt verboden te sijne, voor apostille hebben becomen, dat bij haer E.E. verstaen wordt dieselve al ⁸⁾ genoechsaem uijtgedruet te sijne, ende also nochtans de kercken niet genoechsaem daerin haer connen vinden gecontenteert, so heeft het synodus goetgedocht hetselve noch eenmael te versoecken, alsoo het dienstich is om voor te comen vele abuijsen ende swaricheden, die somwijlen hier ende daer ontstaen. Sullen nietemin de deputati in schrift vervaten alle ende ⁹⁾ al

¹⁾ »88 part. quaest. 2” C en E hebben »86”. ²⁾ »ende” C en E hebben »ende die”. ³⁾ »articulo” ontbr. in C en E. ⁴⁾ »16” ontbr. in alle codd. ⁵⁾ »graden” C en E hebben »graden van”. ⁶⁾ »expresse” C en E hebben »expresse redenen”. ⁷⁾ »vindet” ontbr. in C en E. ⁸⁾ »al” C en E hebben »alle”. ⁹⁾ »alle ende” ontbr. in E.

sulcke graden, die sy oordelen in de E. E. heeren Staten ordinantie des huwelicx niet genoegsaem uijtgedruet te sijne ende sullen desen den classibus aendienē 1) ten eijnde sij hebben, waerna in desen sy haer hebben te reguleren.

22.

Trauue der ongedoopte in Hoorn. — Wat aengaet het trouwen van de ongedoopte in de kereke van Hoorn, alsoo die personen altesamen worden opgeschreven bij seker commissarisen ende tegelijck in de kereke worden geboden 2), maer niet van gelijcken al worden getrouwt in de kereke, verclaren evenwel nochtans de gecommiteerden des classis dat buijten haren schult te wesen, so wanneer men mocht bewijsen, dat sy buijten de resolutie deser kercken hadden gedaen, belovende nochtans haer soveel mogelijk is in desen met anderen 3) te conformeren.

23.

Gravamina.

Edam.

Vuijtschrijvinge der zwaricheden. — Oft niet behoerlijcken en is ende int werck behoort gestelt te werden, dat wat groote swaricheden eenige kercken ofte classen hebben ende van de classen, daeronder de swaricheijt is, niet en connen verhandelt worden, dat dieselve aen 4) allen classen uijtgeschreven worden, opdat de gedeputeerde der classen daerop geresolveert in de sijnodum mogen comen ende dat se daer niet voorder ende meer besluyten noch van eenige 5) swaricheijt handelen, dan sij in hare instructie hebben ende die van te voren eerst uijtgeschreven zijn, synod. 6) Dord. anno 78 articulo 25 titulo van de bijeencomste, ende Middelb. part. quaest. 17 is besloten?

Is geantwoordt, dat men aen dese synodale resolutie vasthoudet in dese vergaderinge ende tot noch toe gehouden heeft, verstaende int stuck van leere 7), kerckelijcke ordeninge, even te gelijk alle de kercken ende classen deses synodi int gemeijn aengaende, in voegen dat men acht onnoodich geweest 8) te zijn dit gravamen uijt te schrijven. Ne-maer wat belangt die besondere dingen, eenige kercken, classen, dienaeren ofte lidmaten aengaende, hoedanich die oock zijn ende 9) ter sijnodale vergaderinge werden gebracht bij forme van appelle, clachte ofte

1) »aendienē» C heeft »dienen». 2) »geboden» C en E hebben »gebodet». 3) »anderen» C en E hebben »andere kercken». 4) »aen» C en E hebben »eerst aen». 5) »eenige» C heeft »eenige groote». 6) »synod.» C en E hebben »gelyck in synodo». 7) »leere» C en E hebben »leere ende». 8) »geweest» ontbr. in C. 9) »ende» ontbr. in C.

andersins in eeniger manieren, soo verstaet het sijnodus, dat se synodaler ter vergaderinge meugen, ja moeten verhandelt werden sonder ijemants praejudicie, al ist datter geen uijtschrijvinge aen allen classen is voorgaen.

Haerlem.

Voorstellinge. — Oft niet noodich en is, dat in alle kercken ende classen, sorterende onder desen Noordhollandschen synodo, onderhouden werde eenpaerlijk, tgene in synodo Middelb. part. quaest. ¹⁾ 48 is besloten, te weten dat diegene, die van nieuws tot het predicamt beroepen worden, in de gemeijnte, daer sij wonen ende hare conversatie gehad hebben, opentlijk veerthien dagen te vooren sullen voorgesteld worden, of mogelijk yemandt eenige verhinderinge tegen hare persone wilde voortbrengen?

Is geantwoordt, dat dese resolutie synodael, alhier gementioneert, noodich is ernstelijk achtervolgt te werden.

Amsterdam.

Instellen der schoolmeesters met advys der kercken. — Oft niet behoorlijk, ja noodichlijk en sij, dat de schoolmeesters soo in steden als in dorpen met believen der kercken voortaan worden aengenomen?

Antwoorde: ja in aller manieren ende het ware te wenschen, dat men dit stuck hiertoe conde brengen. Sullen nietemin de kercken int particulier aenwenden alle neersticheijt ²⁾ om dit opt beleefste in te brengen, soveel mogelijk wesen sal.

2.

Latynsche fundamenten. — Oft niet raedsaem ende stichtelijk en is, dat men in alle particuliere Latijnsche scholen deser landen eenerleij auctores in grammatica, rhetorica ende dialectica den jongen jeugt voorlesen sal, opdat dieselfde, wanneer se uijt de eene schole in de andere comt, door verscheijdenheijt der aucteuren niet verturbeert noch opgehouden worden?

Is geantwoordt, dat het stichtelijk is, maer, want men verstaet dit voor de kercken bij de E.E. heeren Staten voor onmogelijk gehouden te zijne om te effectueren, worden de E.E. commissarisen ten desen fine ³⁾ gebeden om dese saecke gerecommandeert te houden.

¹⁾ »part. quaest” C heeft »p 9 art” E »p” ²⁾ »int particulier — neersticheijt” C heeft »hiertoe arbeijden” E »int particulier arbeijden” ³⁾ »fine” ontbr. in C en E.

Kerkelijke historie. — Oft niet goet en ware, dat een kerckelijke historie generael, de religie deser landen aengaende, beschreven werde ende dat noch ordinaerlijk ¹⁾ alle merckelijke saecken, daerin voorvalende, aengetekent werden?

Is geantwoordt, dat het goet ende raedsaem is, dewijle men verstaet dat in de beschrijvinge der Nederlandsche Chronijcken ende Oorspronck der Nederlandsche oorlogen de saecke der kercken niet na de waerheijt worden aengegeven. Heeft daeromme dese synodus goetgevonden, niet-tegenstaende dat dit stuck behoort tot die algemeijne kercken, dat evenwel de classen sullen last hebben om uijt den haren een ofte meer personen te committeren, dewelcke die notabelste dingen, die tot noch toe zijn gepasseert, midsgaders die noch dagelijcx passeren ende notabel sijn, sullen aentijcken om teleken synodale vergaderinge daarvan verhael te doen.

Hoorn.

Predicanten-habyten. — Also vele sware ²⁾ ergernissen werden gecauseert tot verwondinge veler swacker conscientien, lasteringen der verscheijden secten ende also tot merckelijken naedeel der kercken Gods door de manieren so in cleedinge, lange gestijfde blauwe lubben ende andersins, by verscheyden dienaren gepleegt ende gevolgt, so wordt gevraegt, oft niet raedsaem en is, dat bij de kercken in desen werde voorsien tot verhinderinge derselver ergernissen?

Is geantwoordt: also in den woorde Gods nergens en staet voorgescreven een zeecker wijze van kleedinge ende dat de menschen, ongelijk van humeuren ende complexien zijnde, mede ongelijcke sijn in hare cleedinge ende habytten, so ist nochtans dat de dienaren des sijnodi, wetende dat sij gestelt sijn van den Heere om sijn kercke op te bouwen ende daertoe haer dagelijcx beneerstigen, verclaren dat ³⁾ sij bereijt sijn een ijegelijk in sijn swacheijt te gemoet te comen, soveel mogelijk is ende willen hen alsoo ⁴⁾ draghen, dat sij in hare kercken geen ergernissen en sullen geven.

Alcmaer.

Alcmar ⁵⁾. — De vergaderinge, ter wedercoemste D. HERMANNI ende

¹⁾ »ordinaerlijk» C en E hebben »ordentelycken» ²⁾ »sware» ontbr. in E. ³⁾ »dat» C en E hebben »dat derhalven.» ⁴⁾ »willen hen alsoo» C heeft »sich also sal sien te» E evenzoo. ⁵⁾ »Alcmar» C heeft »De sake der kercke van Alcmar ende Adolphi Venatoris.

PHILIPPI CORNELII verstaen hebbende van de aencoemste der gecommiteerden des kerckenraedts tot Alcaer ende ADOLPHI VENATORIS midsgaders der gecommiteerde van 't collegie van burgemeijsteren, heeft begonnen ter handen te nemen 't gravamen, dat vant classe van Alcaer is uijtgeschreven. Ende nadat de acten des voorgaenden synodi over dit stuck waren overgelesen ter praesentie van de voornoemde gecommiteerde burgemeesteren, is wijder gevraegt, of de gecommiteerde des classis in dese saecke ¹⁾ souden tsaem met die van de kercke binnen ende bujten staen ofte niet.

De sijnodus willende voorkomen alle suspicie, die bij d'eenen ofte d'andere partije mochte ontstaen ende den classi aendienende, of sij haer recht ²⁾ om beters wille souden goetvinden te quijteren sonder nochtans in desen gepraejudiceert te zijne, hebben sij raedsamer gevonden, doch onder protestatie, haer den raedt des synodi te onderwerpen ende bujten te staene.

Heeft wijder de synodus goetgevonden om voor te comen alle laster ende scheldwoorden, die int procederen tussehen partijen lichtelijcken mochten ontstaen, dat elck apart ende int bysonder gehoort soude werden.

Ende oversulex heeft de classe ende de kercke ten aenhooren van de burgemeesteren van Alcaer, als voorseijt is, te kennen gegeven, dat ADOLPHUS VENATOR, kerckendienaer tot Alcaer, geensins heeft connen gebracht worden om door een beleeffde schuldbekeninge wech te nemen alsulcke ergernisse, als hy hadde gegeven so int uijtgeven van twee ³⁾ sekere boeexkens, het eene ⁴⁾ Democritus, het ander genaemt Bruloftsgedicht, so oock in een schrift van 209 articulen, aen allen classen uijtgeschreven, aenwijsende punctuelick, wat sij int overloopen der voorsz. boeexkens hadden genoteert om hem voorgedragen te worden ende wat daeraen volght ⁵⁾, seggende daerbij haers ampts te zijn acht te nemen op de leere ende 't leven harer medelidmaten ende oock onder dien ADOLPHI VENATORIS. Heeft oock int bysonder de kerckenraedt te kennen gegeven, hoe zedert de laetste handelinghe des classis, met ADOLPHO gehouden, in hare kercke de saecken zijn verlopen, aendienende meteen seeckere punten van beschuldiginghe, die sy seyden, dat se desen synodo hadden voor te dragen ende waerin sy oordeelden, dat ADOLPHUS sich grootelijcx hadde verlopen

Als nu ADOLPHUS hierop was ingestaen, heeft voor al ⁶⁾ versocht van desen sijnodo dese vier dingen, te weten: ten eersten, op wiens versoek hij geroepen was ende wie zijn partije waren; ten tweeden, welcke die

¹⁾ »in dese saecke'' ontr. in C. ²⁾ »recht'' C en E hebben »recht in desen.'' ³⁾ »twee'' ontr. in C en E. ⁴⁾ »eene'' C en E hebben »een genaemt'' ⁵⁾ »volght'' C en E hebben »gevolght is.'' ⁶⁾ »voor al'' C en E hebben »alvooren''

puncten sijner beschuldige waren; ten derden versocht hij hem die gegeven te worden int schrift om daerop schriftelijk te antwoorden; ten vierden, dat hem mochte geoorloft wesen eenige personen tot zijner assistentie te nemen; hem nochtans in desen allen submitterende het oordeel deser synodi. Op welken verspreck ¹⁾ de vergaderinge gelettet hebbende, heeft tot antwoorde gegeven, dat in de proceduren de drie eerste puncten sich van selfs souden openbaren ende, aengesien hem niet noodich en was assistentie bijgevoegt te zijne, word hem tvierde afgeslagen.

Men heeft voorts ADOLPHO beginnen voor te houden het eerste boecxken, genaemt Democritus, uijtete welke hem aangewesen zijn eenige puncten als oock mede uijt het ander boecxken, mede verhaelt, ende aengeteijckent daerop zijn antwoordt ende verclaringe, gelijk oock sulcx is gedaen opt examen van de 209 artijckelen, alhoewel de sijnodus geern hadde gesien, gelijk sy hem daertoe meermael genoodicht heeft, dat hij 't casseren ende wederroepen wilde, doch te vergeefs. Maer wat aengaet de particuliere beschuldige, bij de kercke apart aengedient, is dese saecke verhandelt ten binnenstaen ²⁾ van beijde partijen. Waerop die aenclagende partije zijn verclaringe gedaen hebbende, is ADOLPHUS in zijne defensie daerop gehoord, tot dat alles aen wedersijden is ingebracht, 'tgeene een ijegelijk hadde inne te brenghen, gelijk van desen allen pertinente ³⁾ notie ⁴⁾ is gehouden, waervan de papieren bij de gedeputeerde des synodi zijn berustende. Desen aldus gedaen sijnde, heeft de vergaderinge op alles wel gelettet ende gewogen, gelijk de E. burgemeesteren van Alcmaer naermaels te kennen gegeven hebben een goet contentement te hebben in de proceduren, hier gehouden, maer een groot miscontentement in de maniere ADOLPHI, belovende daarvan trouwelijcken rapport te doene aen hare principalen.

Nadat dit nu alles aen wedersijden ten vollen gedebatteert ende gehoord is geweest, heeft de vergaderinge gesocht de saecke wech te nemen door een minnelijk accoordt ende beleeffdelijcke versoeninge naer anwijsinge eenige fauten, ter wedersijden begaen, gelijk tot dien eijnde geconcipieert zijn twee formulieren van versoeninge, waervan het eene alhier in de synode, het ander tot Alcmaer van een uijt dese vergaderinge soude afgelesen werden, ende soude daarmede alle querelen doot ende te niete zijn om in ⁵⁾ broederlijke liefde ende eenicheijt voortaan ⁶⁾ te leven. Doch niettegenstaende desen meermael ADOLPHO zijn voorgelesen met veel biddens ende smeeckens ⁷⁾ der broederen, heeft ADOLPHUS datselfde veracht.

---
¹⁾ »verspreck" C en E hebben »versoeck." ²⁾ »binnenstaen" E heeft »buijtenstaen." ³⁾ »pertinente" E heeft »particuliere." ⁴⁾ »notie" C en E hebben »notitie." ⁵⁾ »in" C en E hebben »in goede" ⁶⁾ voortaan" ontbr. in C en E. ⁷⁾ »ende smeeckens" C heeft »smeeckens ende ernstigh vermanens." Evenzoo E.

De synodus wijder met droefheijt procederende, alles wel rijpelicke in de vrees des Heeren overgeleijt hebbende, heeft eijndelijck geresolveert, dat ADOLPHUS bij sententie verclaert sal worden schuldich te sijne ¹⁾ opentlijck schuldbekeninge te doen so hier in de sijnode als tot Alcmaer van de predicstoel tot wechneminge der geheeler ²⁾ ergernissen ende versoeninge met de kercke, ofte in cas van weijgeringe, dat hij van nu aen gesuspendeert wort van den h. avontmael, hem gevende noch twee maenden respijt ³⁾ om hemselven naerder te bedencken, dewelcke geexspireert zijnde, ingevalle hij noch ongehoorsaem blijft ende die aanspraacke, die hem van weghen de classe van Haerlem ende van Hoorn respectie staende desen tijdt sal gedaen worden, ongehoorsaemlijken verwerpt, sal gesuspendeert werden van zijnen dienst door de gedeputeerde des synodi ende noch twee bijgevoechde uijt ijeder der gemelder classen, waertoe hem behoerlijcke instructie verleent ende medegegeven is.

Ende opdat het synodus niet na en late, dat tot behoudinge ADOLPHI soude dienen, heeft raedsaem gevonden voor het pronuncieren der sententie, dat dominus HALSBERGIUS ende PHILIPPUS CORNELII, bij denwelken gebeden was D. ELLARDUS MOENIUS ⁴⁾ sich bij te voegen, soudent uijtgaen om ADOLPHUM noch wijder aen te spreekken ende hem te vermanen tot gehoorsaemheijt omme de voorgestelde middel van versoeninghe aen te nemen. Ende so hij verstonde in de formulieren voornoemt ijets te wesen, hetwelcke hem dochte safter te connen gestelt werden, jae oock nagelaten ⁵⁾ te moghen werden, presenteerden sij haer om ⁶⁾ sulcx den synodo aen te dienen. Maer also ADOLPHUS heeft ⁷⁾ gepersisteert, is de sententie ten aenhooren van partijen gepronuncieert in forma als volcht:

Gehoord bij den Noordhollandschen synodum, binnen Edam in den name des Heeren vergadert, het aengeven van de kercke ende classe van Alcmaer tegen ADOLPHUM VENATOREM, kerckendienaer binnen derselver stede, belangende seeckere boeckxkens, eenen genaemt Redenvreucht oft Democritus ende een ander genaemt Bruloftsgedicht, bij den voorsz. ADOLPHUM gemaect ende doen drucken, ende hierover volcomen mondelinge verclaringe ende verantwoordinge gedaen sijnde; gehoord oock sekere clachten der voorsz. kercke van Alcmaer tegen ADOLPHUM voorseijt betreffende zeeckere handelinghe ADOLPHI so in de kerckenraedt als oock in een openbare ⁸⁾ predicatie betreffende de schuldbekeninge binnen Alcmaer, insgelijcx met ⁹⁾ volcomen antwoorden ende wederantwoorden ten wederzijden; gesien mede ende ondersocht een seecker schrift van 209 artijkelen, bij den

¹⁾ »schuldich te sijne” ontbr. in C en E. ²⁾ »geheeler” C en E hebben »gegeven.” ³⁾ »respijt” ontbr. in C en E. ⁴⁾ »Moenius” ontbr. in C. ⁵⁾ »nagelaten” C en E hebben »uijtgelaten.” ⁶⁾ »sij haer om” ontbr. in C. ⁷⁾ »heeft” C en E hebben »bij syne weygeringe heeft.” ⁸⁾ »openbare” E heeft »ander.” ⁹⁾ »met” ontbr. in C.

voorsz. ADOLPHUM al over eenigen tijdt aen allen classen van Noordhol- landt overgeschreven ende bij denselven classen op den synodum gerefereert, ende ADOLPHI verclaringe ende verantwoordinge so int generael als op eenige bysondere puncten daerop verstaen; ende eijndelijck mede gehoort de clachten ADOLPHI voorseijt tegens zijne medebroederen PIETER CORNELISZ ende CORNELIS VAN HILLE in de leere ende wandeling¹⁾, te voren mede int voorsz. schrift van 209 artijkelen sommierlijck gestelt ende alhier specialijcken in desen synodo geclaecht, met volcomen antwoordt ende wederantwoordt ten wedersijden. Al tgene voorseijt, mids- gaders wat dien aencleeft ende den sijno ex officio aen te mercken stont, rijpelicke ende in de vreese des Heeren ende na zijn h. woordt overgeleijt ende overwogen zijnde, naedat men den voorsz ADOLPHUM tot gheen schuldbekeninge bij seeckere formulier opt gevoechlijckste ende so na als de conscientie, waerheydt ende stichtinge van Gods kercke lijden mochte ende ²⁾ ten wederzijden beraemt ende beyden voorgesteld ende bij CORNELIUM HILLENIUM, soveel hem aenging, gewillichlijck aengenomen ende daerover met den synodo versoent, niet heeft connen bewegen ende oversulx door desselven ADOLPHI hardneckicheijt noodelyck gedrongen wordt tot uijterlijcken oordeel te comen, heeft derhalven de voorsz. synodus verclaert ende geoordeelt, verclaert ende oordeelt mits desen, dat ADOLPHUS voorseijt hem selven vergrepen heeft in dese navolgende stucken: eerst op het aengeven ende clachte ³⁾ der kercke ende classe van Al- maer, dat hij een boecxken, genoemt Redenvreucht, ter onbequamer tydt ende met ⁴⁾ onstichtelijcke materie als oock een Bruijloftgedicht met quetsinge van de gemeijne eerbaerheydt ende beijde dese boecxkens tsamen tegen de betamelicheijt ende weirdicheijt sijns ampts met ergernisse uijt- gegeven heeft; ten anderen op de clachte van de kercke van Alcaer, dat hij hem vergrepen heeft in bedriegelijcke handeling^e met den kerckenraedt tot Alcaer int stuck sijner schuldbekeninge ende moedwillige wederspannlicheijt tegen denselven, daerop gevolcht, als oock bespottelijcke verachtinge desselven sonder reden ende in een onbehoorlycke predicatie, streckende tot oproermakinge ⁵⁾ ende onruste der gemeijnte; ten derden, aengaende het geschrift van 209 artijkelen, dat hij sulck een gantsch onbehoorlijck schrift aen allen classen overgesonden heeft, weirdich ge- noemt te worden een libel fameus, in welcken onder veel andere beris- pelijcke puncten gevonden worden groote ontemperheijt ⁶⁾ ende spijtlicheijt van woorden, een dienaar Christi gantsch onbetamelijck, ende voorne-

1) »in de leere ende wandeling» ontbr. in C. 2) »ende» ontbr. in C en E. 3) »ende clachte» ontbr. in C en E. 4) »met» ontbr. in C. 5) »oproermakinge» C heeft »opmakinge». Zoo ook E. 6) »ontemperheijt» C en E hebben »ongetem- perthejt».

melijk spottelijke beschrijvinge sijner medebroederen, bijzonder des vromen ouden mans ¹⁾, item onbehoorlijk verhael, daermet dat verscheijden vrome predicanten ende geleerde mannen buiten ende binnen desen synodo, ja ooc buiten dese provincien verdacht ²⁾ gemaect werden, item onrechte verwerpinge van eenige synodale besluytinge, niet strijdich tegens Gods woordt, denwelcken hij evenals alle andere predicanten behoort onderworpen te wesen, ende eijndelick gesochte ende onrechtveirdige beschuldige des laetsten synodi, t'Enchuijsen gehouden, alsoock derselver gedeputeerden; dat hij eenige kerckelijke vergaderinge, in desen landen gehouden, daerin eenige opgeresen swaricheydt in voorleden tijden verhandelt ende geoordeelt zijn geweest, int voorsz. schrift van 209 artikelen bitterlijcken ende zeer lasterlijcken beschuldicht heeft, waerop hij, tweemaal instantelijk versocht zijnde, verclaringe te doen geweygert heeft; ten vierden aengaende sijne clachten tegen sijne medebroeders, dat hij een ongefondeerde beschuldige te voren aen allen classen uijtgeschreven ende in den synodo voortgebracht heeft tegen den vromen ouden man PETRUM CORNELII ende int bijzonder een calumnieuse ende onmatige beschuldige zijns medebroeders CORNELII HILLENII in leere ende wandel oock te vooren aen allen classen uijtgeschreven ende daerna alhier in den synodo specialijcken voorgesteld heeft, in welcken niet gevonden is, dat sulcken hoogen aengeven weirdigh was noch in leere noch in wandel; ende eijndelick, dat hij hem vergrepen heeft in groote onachtsaemheijt ³⁾ tegens verscheijden kerckelijke vermaningen, soo particulier als van wegghen des synodi gedaen in een saecke, daertoe hij nochtans seer nabij in substantie naderhandt door d'auctoriteijt van de magistraet ⁴⁾ gebracht is, nadat hij de kercke van Alcmaer door zijn onwillicheijt een goede tydt daerover in twist ⁵⁾ hadde gehouden. Van welcke puncten, zeer ergelijke ende van quade consequentie ende een dienaer Jesu Christi onbetamelick sijnde, de synodus verelaert den voorsz. ADOLPHUM gehouden te wesen schuldbekeninge te doen ten deele in dese vergaderinge ofte voor de gedeputeerden des synodi, ten deele opentlijk van de predicstoel in de kercke van Alcmaer, ende in cas van weijgeringe, dat hij van des Heeren avondmael van nu aen gesuspendeert sal zijn, ende bijaldien hij binnen den tijt van twee maenden geen behoorlijke schuldbekeninge wil doen volgens den formulier ende inhouden deser sententie, sal hij na het exspireren van de voorsz. maenden van den dienst tot Alcmaer gesuspendeert ende opgeschort zijn, gelijk hij metterdaet sal worden gesuspendeert, in gevalle hij in zijn dienst ofte predicatie sal bevonden worden binnen desen twee maenden hem anders te dragen dan het betaemt.

¹⁾ »mans" E heeft »mans Petri Corneli". ²⁾ »verdacht" C heeft »veracht".
³⁾ »onachtsaemheijt" C en E hebben »ongehoorsaemheijt". ⁴⁾ »magistraet" E heeft »magistraet van Alcmar". ⁵⁾ »twist" C heeft »onruste ende twist".

Is ooc mede ADOLPHO aengedient, dat CORNELIUS HILLENUS met den synodo is versoent over eenige puncten van aenlachten, die hij tegens hem voortgebracht heeft, over welke het synodus verstonde, dat hij berispelijk was, presenterende insgelijcx over deselfde puncten met hem te versoenen.

Maer ADOLPHUS, dit geweygert hebbende, heeft geprotesteert tegens dese sententie ende daervan geappelleert op den nationalem synodum, versoeckende copije ende restitutie van sijne stukken. Dese sijn hem wel geacordeert, mits latende copije auctentijck bij dese vergaderinge, gelijk hem oock is medegedeelt copije van de sententie sonder meer.

De classis van Alcaer is bedanct geworden van hare groote ¹⁾ sorghe ende christelijcken opsicht, die sij gedragen heeft over de kercke van Alcaer, alsooc mede over de beleeftheit, met welke sy haer in desen tegenwoordigen handelinge hebben gedragen.

Particularia.

1.

PIETER JANSZ *tot Abcoude*. — PIETER JANSZ, gewesen eertijts dienaer tot Lopijck ende nu onlangs tot Abcoude, is op sijn versoek binnen gestaan, vertoonende wettelijke attestatie zijner leere ende levens, met eenen noch te kennen gevende de moeijten ende swaricheden, die hij sijns yvers ende goeden devoirs halven, in de kercke van Abcoude aengewend tot weeringe der misbruijcken ende swaricheden, bij den Papisten aldaer moetwillich aengerecht, sijn ontmoet ende dat hij daarenboven door de auctoriteit der E. heeren Staten van Utrecht niet al te beleeft van zijnen dienst is afgeset ende om in een ander provincie dienst te soecken is doen vertrecken, onaengesien, so hij seyde, dese swaricheden over lange tijden waren gestelt in handen van zyn Excellentie, versoekende derhalven van dezen synodo raedt ende assistentie met praesentatie van zijnen dienst. De vergaderinge, van goeder handt verstaende, hoe desen persoon hem in leer ende leven wel ²⁾ heeft gedragen, heeft geresolveert, alsoo de provincie van Utrecht tot desen synode niet en behoort ende dat nu de plaetse van Abcoude met een ander ³⁾ uijt de auctoriteit der Staten voorsz. is voorsien, dattet hem beter is in een ander provincie hem te laten emploijeren, ten welcken eijnde hem eenige vacerende plaetsen in de respective classen deses synodi bekend gemaect sijn. Ende is wijder vereert met de summa van 60 gll. 5 stt., belastende voorders den

¹⁾ »grootte” C en E hebben »goede”. ²⁾ »wel” ontbr. in C. ³⁾ »ander” E heeft »anderen dienaer”.

deputatis deses synodi daer noch wat op te leggen, sooveel alst haer goet duncken sal, houdende in recommendatie den soberen standt der kercken int Sticht om dese ende diergelijke abuijsen ¹⁾ ter gelegender tydt aen zijn Excellentie te remonstreren om door zijn auctoritejt daerin voorsien te mogen werden.

2.

Rapport Roggii — D. JOHANNES ROGGIUS, kerkendienaer tot Hoorn, heeft rapport gedaen van 'tgene hij in de sijnodo van Groeninger ²⁾ Omlanden ende Drente, in den Dam onlangs gehouden, heeft gebesoingeert, waerover de vergaderinge een goedt contentement genomen heeft Ende is ROGGIUS van sijnen goeden dienst bedanct, stellende mette meeste stemmen in sijn plaetse PETRUM CORNELII, kerkendienaer tot Enchuijsen, om op den synodum voornoemt toecoemstige jare te verschijnen met behoorlijke credentie ende instructie ende daervan rapport te doene aen de gedeputeerden deses synodi mondeling ofte bij schriftte.

3.

Deputatus op Gelderlant. — D. JOANNES HALLIUS, kerkendienaer tot Amsterdam, overmidts sijne crancheijt absent sijnde, heeft laten aendien door JOHANNEM HALSBERGIUM, sijnen collegam, dat hij tot Harderwijk ter synodale vergaderinge des vorstendoms van Gelderlandt voorleden somer is verschenen ende sijn commissie uijtgevoert heeft uijt den name deses synodi sonder ijets te hebben int bysonder om aen dese vergaderinge te rapporteren. Worde derhalven van zijnen goeden dienst bedanct ende in sijnen plaetse mette meeste stemmen geordineert D. JOHANNES HALSBERGIUS, dienaer tot Amsterdam, omme met behoorlijke credentie ende instructie te erschijnen op den aenstaenden synodum vermeldt ende daervan rapport te doen aen de gedeputeerde des synodi bij monde of geschrifte.

4.

Gravamina over te senden an de ander provincien. — D. ELLARDUS MOENIUS, gedeputeerde des synodi van Gelderlandt te deser vergaderinge, heeft verclaert in commissie te hebben achtervolgende het goetvinden der kercken van Gelderlandt, voorleden jaer synodaliter geresolveert, alhier te versoecken, dat de gravamina, die van de classe deses synodi onderlinge worden overgesonden om met gemeen advijs aller kercken verhandelt ³⁾

---

¹⁾ »abuijsen” E heeft »abusen int Sticht”. ²⁾ »Groeninger” C heeft »Groeningen”. Zoo ook E. ³⁾ »verhandelt” C en E hebben »in den sijnodo verhandelt”.

te werden, oock van gelijcken ¹⁾ aen de gedeputeerden der synode van Gelderlandt souden overgesonden worden, 'twelcke mede de gedeputeerden van Zuijdhollandt hebben versocht. Maer alsoo voor desen geen resolutie over dit punct en wort bevonden, is belastet eerst in de classen verhandelt te worden om daervan haer advijs ende goetvinding over te schrijven aen de gedeputeerden des synodi.

5.

Deputati synodi. — D. WERNERUS HELMICHIVS ²⁾, gedragen hebbende alsnu voor het tweede jaer den last des synodi, is van dese vergaderinge zijns trouwen ³⁾ diensts bedancket ende in zijn plaetse vercoren mette meeste stemmen D. JOHANNES BOGARDUS, kerckendienaer tot Haerlem, omme beneffens HERMANNUM GERARDI ⁴⁾ desen aenstaenden jare de synodale lasten uijt te voeren.

6.

Rekeninghe. — JOANNES HALSBERGIUS ende GUILIAME DE KEIJ, ouderling tot Haerlem, gecommiteert ter aenhooren van de reekeninghe der gedeputeerden, hebben daervan rapport gedaen an dese vergaderinge.

7.

Edam ende Broeck. — Alsoo D. HELMICHIVS was belast rapport te doen van tgene bij hem ende sijne medegedeputeerde was gehandelt tot Edam ende Broeck in Waterlandt tot wechneminghe van de twist, die daer was ontstaen ⁵⁾, ende die van ⁶⁾ Edam belastet waren uijt te staen, doch dat sij int eerste zeer instantelijck hebben geweygert, nochtans, haer naderhandt weder bedenckende, hebben haer gesubmitteert onder het oordeel deser vergaderinge ende onder protestatie ende behoudens het recht van haer appel.

De synodus, gehoort hebbende uijt het rapport D. HELMICHIVS den staet ende gelegentheijt der kercke van Brouck voorsz, ooc mede hebbende gesien een requeste uijt den name ende van wegen deselfde kercke, hier overgeleijt, dolerende over eenige moeijte, die hen bejegent van eenige kerckelijcke vergaderinge ende personen, so sy seijden, meteenen versoekende om van de opsicht des classis van Edam ontslagen ende tot den classen van Amsterdam overgevoert te mogen werden, maer alsoo de broederen des classis van Edam ⁷⁾ te kennen hebben gegeven, dat dese

---

¹⁾ »van gelijcken" C heeft »tijdelijck", E »te gelyck". ²⁾ »Helmichius" E heeft »Helmichius, kerckendienaer tot Amsterdam". ³⁾ »trouwen" C en E hebben »trouwen en goeden". ⁴⁾ »beneffens — Gerardi" ontbr. in C. Achter »Gerardi" heeft E nog: »dienaer tot Enchuijsen". ⁵⁾ »daer was ontstaen" C en E hebben »ontstaen was in de kercke van Broeck voorseydt." ⁶⁾ »van" C en E hebben »van de classe van". ⁷⁾ »Edam" C en E hebben »Edam, binnenstaende".

sake, scherpelĳc ondersocht zijnde, voornemelĳc onder de vroedtschap sal bevonden werden anders te wesen, dan hier mondeling ofte bij geschrifte soude mogen aengegeven zijn, meteenen seggende, dat de kerckenraedt van Monickendam bereydt was om sich te verantwoorden tegen 'tgene, dat men in dese handelingē tot haren nadeele mochte voortbrengen; de synodus, dese sake wel insiende, heeft goetgevonden resolutie te nemen tot bevredinge van partijen ende wechnemingē van alle moeĳte ende onrust ¹⁾, heeft derhalven beraemt ende in geschrifte gestelt een zeecker middel van accord om te vorderen (ist mogelijk) een seekere versoeningē ende gestadige vrede aen wedersĳden Ende is d'excutie belast D. HELMICHIO, JOHANNI WILSOET ende BERNARDO SPANAEO beneffens den gedeputeerden des sijnodi ²⁾ met auctorisatie ende wettelĳcke instructie ende is desen de partijen aen wedersĳden aengedient ende belastet haer geseggelĳcken ende vredelĳcken ³⁾ te dragen.

8.

Brief vuyt Vrancrĳje. — PISCATORIS scripta. — Is alhier vertoont een zeecker brief, gesonden van de algemeĳne kercke van Vrancrĳck, daerbenevens gaende een copĳje van de Belĳdenisse des geloofs, eertĳden bij deselfde kercke uijtgegeven, alsnu wederom op een nieuwe oversien ende met een artĳckel van den antichrist vermeerdert ende bevestigt in haren nationale synodo, gehouden nu onlangs in Daulphine, versoeckende van de kercke van dese Nederlanden dese hare overgesonden confessie te lesen, overwegen ende haer broederlĳck overgeschreven te werden, soo daer ĳet in gevonden wert anteĳckeningē weerdich te sĳne. Ende ten wedersĳden, dat de Belydenisse der Nederlandscher kercken haer soude overgesonden werden om van gelĳcken bij hen te doene, ten eĳnde de suyverheĳdt ende eenicheĳt des geloofs, die daer is tusschen de Françojsche ende Nederlandsche kercken, te beter mach bliĳcken ende een ĳegelĳck volcomen contentement geschiede.

Is noch een ander brief van deselve kercke hier overgeleĳt, te kennen gevende dat in de schriften D. ⁴⁾ PISCATORIS, professoris in de Nassausche academie tot Herborn, eenige dingen te vinden zijn, diewelcke staen geneoteert ⁵⁾ ende den auctor daervan vermaent te worden.

De sijnodus heeft raedtsaem gevonden dese saecke door hare gedeputeerde te leggen in communicatie met den synodo van Suydhollandt.

9.

COOLHASHI excommunicatio. — D. FESTUS HOMMIUS heeft in dese verga-

¹⁾ »onrust" C en E hebben »onlust" ²⁾ »beneffens — sijnodi" ontbr. in C. ³⁾ »ende vredelĳcken" ontbr. in E. ⁴⁾ »D" C heeft »D.D. Joh.", E. »D. Joannis". ⁵⁾ »geneoteert" C heeft »geneoteert te moeten werden". In gelĳcken zin E.

deringe te kennen gegeven, hoe dat in de laetste synode van Suydhollandt goetgevonden was de sententie der excommunicatie, tegen CASPARUM COOLHAES genomen, t'exsecuteren tot Amsterdam, alwaer COOLHAES tegenwoordich woont, ende dat de kereke van Amsterdam de meeste difficultejt niet en maket, bij sooverre als sulcx in deese sijnodo raedtsaem bevonden ende van een dienaer uijt Suydhollandt gedaen soude werden. Maer alsoo de E.E. heeren commissarisen dese vergaderinge te bedencken gaven, dat geen cleijne swaricheden in dese saecke te verwachten stonden, so heeft de synodus goetgevonden de saecke te renvoyeren aen den Suydhollandschen synodum ¹⁾.

10.

Breede verclaringe van de houwelicche ordonnantie. — Is voorgesteld by den classe van Alcmaer, of men niet en sal versoecken naerder verclaringe van de huwelicche ordinantie nopende de clause van den tydt, in welcken se gehouden zijn sich te laten bevestigen, die haer huwelijck van onordentelijck bijslapen beginnen.

Ee E.E. heeren commissarisen hebben verclaert, dat bij sententie van den Hove eleken maendt sijn bijzondere boeten onderworpen is.

11.

Papen en Jesuyten. — Item deselfde hebben te kennen gegeven, dat de papen ende Jesuwijten hier te lande veel conventiculen houden ende onderstaen in scholen ende weeshuysen ²⁾ haer in te dringen tot nadeel van de jonge jeugt, aenwijsende een zeecker exempel op Texel.

De E. heeren commissarisen hebben beloofd hierin te voorsien.

12.

Wederdoops boecxken. — Is mede voortgebracht een boecxken ³⁾ by de partijen van de drie versoende rotten der Wederdooperen, in dewelcken lasterlijcken wort gesproocken van de persoon Jesu Christi, ende is tegelijck mentie gemaect van een boecxken, uijtgegeven bij JACOB PIETERSZ VAN DER MULLEN, om in dese vergaderinge advijs te hooren ⁴⁾.

De sijnodus heeft goetgevonden D.D. JACOBUM ARMINIUM hiervan te verwittigen ende het boecxken hem ter handen te stellen.

13.

Doop dergener, die by justitie gedoot worden. — Het classis van Haerlem versoect advijs, wat men doen sal met eenen patient, diewelcke, bij

¹⁾ »synodum” C heeft »sijnodum naestvolgende”. ²⁾ »weeshuysen” C heeft »andere weeshuysen”, E »andere scoelshuysen”. ³⁾ »boecxken” C en E hebben »boecxken uijtgegeven”. ⁴⁾ »om — hooren” ontbr. in C en E.

justitie verwesen ¹⁾ zijnde, den christelijken doop begeert te ontfangen, denwelcken hij seecker is bij zijnen ouderen ²⁾ versuijmt te wesen.

D'antwoorde is: te refereren aen de classen.

14.

Boecken vuyt te geven. — Is gevraecht van de gedeputeerde des sijnodi, of men den 49 artikel des nationalen sijnodi, in den Hage gehouden, spreekende van boecken uijt te geven, niet en sal onderhouden.

Is geantwoordt: jae.

15.

Censura — Censura is gehouden ende nadat PETRUS CORNELII van wegen het classis van Enchuijsen ³⁾ de vergaderinge hadde besloten met 'een predicatie, genomen uijt Matth 24 vs. 45 ⁴⁾, is dese vergaderinge geeijndicht ⁵⁾ ende besloten den toecomstigen synodum ⁶⁾ gehouden te werden tot Alcaer.

Actum den 26 Junij 1604 ⁷⁾.

WILHELMUS DE HAESE, preses.

JOANNES WALLESIUS, scriba synodi ⁸⁾.